

bares i Virkeligheden af ganske samme Magter, som 1434—39 havde styrtet Erik af Pommern; »folkets materiella nød och riksaristokratiens frihetsprogram samverkade åter till uppror«.

Over for hele denne beundringsværdigt gennemførte, snarest lidt for konsekvente Helhedsopfattelse af et stort Afsnit af Sveriges Historie kan man med Føje rejse det Spørgsmaal, om Forfatteren ikke vel stærkt har forelsket sig i sine fine latinske Kunstudtryk. Nødvendigheden af at laane et Par ikke altfor berømte middelalderlige Statsfilosoffers Terminologi synes ikke umiddelbart indlysende; hvorfor ikke simpelthen — som dog ogsaa ældre Forskere af og til har gjort det — tale om Kampen mellem Rigsraadsmagt og Kongemagt? Et Navn eller to gør jo imidlertid mindre til Sagen; det afgørende er, om det virkelig er Lykkedes Lönnroth at gribe det centrale i hine Tidens forviklede politiske Stridigheder. Og vistnok sporer man her og der i hans Værk nogen Tilbøjelighed til at gaa let hen over de Momenter, der staar hans Teori imod; men selv om visse Sider derfor kan minde vel stærkt om et Advokatindlæg, maa det dog fremhæves, at Argumentationen i det hele og store forekommer fuldt ud overbevisende. Man vil sikkert blive nødt til at indrømme Forfatteren, at det 19. Aarhundredes i øvrigt saa grundlæggende Forskning ikke tilstrækkeligt har evnet at frigøre sig for sin egen Tids politiske Forestillingskreds og heller ikke altid har anvendt fornøden Kritik over for det 15. Aarhundredes agitatorisk farvede Beretninger. Der er derved fremkommet en Skævhed i Billedet, som det bliver moderne Historiskrivnings Sag at rette. For saa vidt er Dr. Lönnroths Arbejde af virkelig banebrydende Art; heller ingen dansk Historiker, der i Fremtiden skal beskæftige sig med Erik af Pommerns eller Christoffer af Bayerns Tid, vil kunne forbigaa denne Bog.

Henry Bruun.

I de senere Aar er der udkommet flere Værker og Afhandlinger, som meget udvider Kendskabet til en Hovedfase i Sverige-Norges mellemfolkelige Forhold i det 19. Aarhundrede, nemlig Tiden omkring Tilblivelsen af Traktaten af 21. November 1855 og Aalandskonventionen af 30. Marts 1856. Lovbestemmelsen om 50 Aars Fredlysning af diplomatiske Akter havde længe hindret al mere indgaaende videnskabelig Forskning paa dette Felt; men efter at ikke blot de offentlige Arkiver, men ogsaa vigtige private Samlinger, som f. Eks. den Manderström'ske, var gjort tilgængelige, forelaa der et Arbejdsgrundlag, som efter Verdenskrigen yder-

ligere er stærkt udvidet ved den frie Adgang til Statsarkiverne i de europæiske Hovedstæder.

Et Arbejde, der er skrevet med Udnyttelse af hele dette diplomatiske Kildemateriale, og hvor man bl. a. for første Gang møder en systematisk Anvendelse af russiske Akter, er C. F. Palmstierna: *Sverige, Ryssland och England 1833—55. Kring Novembertraktatens förutsättningar* (akademisk avhandling), Stockholm 1932. I mere end tyve Aar forud for denne Traktats Tilblivelse bestemtes de Forenede Rigers udenrigske Forhold i afgørende Grad af Spændingen mellem Rusland og England, som især fremkaldtes af Sortehavsproblemet, men ogsaa gjorde sig gældende i Østersøen, hvor Sverige-Norge saa vel fra Øst som fra Vest var Genstand for et Pres, der først lettedes ved Krimkrigen. Det er de saare vanskelige Forhold, som deraf opstod for de Forenede Riger, der danner Genstanden for Forfatterens vidtspændende Undersøgelser, som samles under nogle faa Hovedspørgsmaal: Først Russernes Befæstning af Aalandsøerne, som allerede fra 1833 ængstede den britiske og vist ogsaa den svensk-norske Regering trods Carl Johans traditionelle russiske Indstilling. I Forbindelse hermed omtales den svensk-norske Neutralitetserklæring af 1834, som ilstomt udstedtes, da der som Følge af Unkiar-Skelesitraktaten opstod en overhængende Fare for en engelsk-russisk Krig. Ved denne Lejlighed markeredes de Forenede Rigers Vilje til at indtage en ligelig og ikke-væbnet Neutralitet. Erklæringen blev velvilligt modtaget i England, men vakte Ruslands Mishag ved Bestemmelsen om, at de svensk-norske Havne i Krigstid vilde være aabne for begge Parter. Da Neutralitetserklæringen med faa Ændringer blev gentaget ved Krimkrigens Udbrud, mødte den de samme Indvendinger fra russisk Side, et fornyet Vidnesbyrd om Zarmagtens Stræben efter at udøve Formynderskab over for Sverige-Norge. Bogens andet Kapitel beskæftiger sig med den orientalske Krise 1840—41 og Carl Johans Forsøg paa at spille en aktiv Rolle i europæisk Politik, denne Gang i nær Tilknytning til Rusland og England, men mod Frankrig. Tredje Kapitel omhandler Gotland, hvor England i 1830erne og 40erne til Fremme af dets Handelsinteresser var ivrigt for Realiseringen af den gamle svenske Plan om at faa Slite gjort til Frihavn, hvad imidlertid Rusland forstod at hindre. Fra 50erne overskyggedes Spørgsmaalets økonomiske Side af den politiske, idet Rusland og England gensidigt mistænkte hinanden for at ville bemægtige sig Gotland som Flaadestøttepunkt. Bogens sidste og omfangsrigeste Kapitel gør Rede for Finmarksspørgsmaalet, der her for første Gang oprulles i dets Helhed. Fra 1820erne førtes

langvarige Forhandlinger om norske Lappers Græsningsrettigheder paa finsk Omraade og den finske Grænsebefolknings Deltagelse i Fiskeriet paa den norske Kyst. Et russisk Forslag om at løse Vanskelighederne ved, at Finland til Sverige-Norge afstod en Strimmel af Finmarken mod til Gengæld at erhverve et lille Distrikt paa den norske Kyst, modsatte England sig paa det bestemteste, advaret af dets Konsul i Hammerfest J. R. Crowe, som frygtede russiske Planer om paa denne Maade at bane Vej for en Flaadestation ved Varangerfjord. Palmstierna hævder, at der ikke er megen Sandsynlighed for, at Rusland virkelig har haft Planer, der gik ud over at tilfredsstille lokale finske Ønsker; det havde i Forvejen isfri Havne paa Murmankysten, hvad der dog mærkelig nok endnu i 1850erne hverken var kendt for den svensk-norske eller den engelske Regering. Imidlertid fortsattes Striden, og ingen Løsning var naaet ved Krimkrigens Udbrud.

Palmstiernas Bog er værdifuld, fordi den giver et fyldigt Billede af Sverige-Norges Mellemstilling mellem Rusland og England i Zar Nikolajs og Palmerstons Tidsalder, og derigennem en dybere Forstaaelse af nogle af Forudsætningerne for Novembertraktatens Tilblivelse, idet den viser, hvorledes alle de gamle Konfliktspørgsmaal stadig paany blev aktuelle, især under Krimkrigen. Ruslands Mangel paa Imødekommenhed i Finmarksspørgsmaalet i Forbindelse med dets Holdning i Neutralitetssagen havde til Følge, at man fra svensk-norsk Side over for Vestmagterne under Krigen begyndte at tilkendegive Ængstelse for russiske aggressive Tendenser. Særlig i England laante man villigt Øre hertil, saa meget mere som Indberetninger fra Crowe utrættelig paapegede Russernes formodede Interesse for den norske Kyst, hvor et fremtidigt Helsingfors eller Kronstadt vilde være en frygtelig Trusel mod det britiske Søherredømme. Men først da Palmerston i 1855 var blevet Premierminister, gik England (hvis Initiativ i denne Sag allerede er paavist af den norsk-amerikanske Historiker P. Knaplund i *Historisk Tidsskrift*, Oslo 1925) over til aktiv Optræden og foreslog med Frankrigs Tilslutning Kong Oscar at slutte en Garantitraktat til Beskyttelse af den norske Finmark mod Rusland, et Forslag, det uden større Vanskelighed lykkedes Kong Oscar at faa udvidet til at omfatte hele de Forenede Rigers Omraade, idet han henviste til, at ogsaa Sverige, ikke mindst med Henblik paa Gotland, følte sig truet af Rusland. Under Krigen var ogsaa Aalandsagen traadt i Forgrunden. Fæstningen Bomarsund blev indtaget af Vestmagterne, og ved Fredslutningen satte England med Sverige-Norges Bifald igennem, at Øerne ikke paany maatte befæstes.

Hele Værket munder ud i den Hovedopfattelse, at Novembertraktaten ikke var nogen isoleret Begivenhed, men var betinget af de gamle Konfliktspørgsmaal og af Decenniers gradvise Overgang fra det nære Venskab med Rusland, der var indledt i 1812, til en vestlig, særlig engelskorienteret Politik, en Forskydning, som naturligt fuldbyrdedes under den Krise, Krimkrigen fremkaldte. Det har imidlertid ligget uden for den Opgave, Palmstierna har stillet sig, at give en samlet videnskabelig Vurdering af den svensk-norske Udenrigspolitik under selve Krimkrigen altsaa netop den Periode, hvor Novembertraktaten blev til Virkelighed. Bogens Udtalelser om, hvad der var de bestemte Momenter i denne Sag, bliver derfor meget spredte og temmelig vage. Dette skal desto stærkere understreges, som der fra anden Side, især i Professor Carl Hallendorffs Arbejder, er givet en Vurdering af Svingningen i den svensk-norske Udenrigspolitik i 1855, der lægger Hovedvægten paa væsentlig andre Forhold.

Allerede i den interessante og ypperligt skrevne Bog: *Oscar I, Napoleon og Nikolaus* (Stockholm 1918) formulerede Professor Hallendorff, hovedsagelig paa Grundlag af svenske Kilder, den Opfattelse af Begivenhederne, som han senere, særlig med Støtte i en Række egenhændige Optegnelser ved Kong Oscar, reviderede og sammenfattede i en kort Afhandling: *Konung Oscar I:s politik under Krimkriget*, der med talrige Aktilag udkom efter Forfatterens Død (i Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademiens handlingar, del 41:2, Stockholm 1930). Dette sidste Arbejde indledes med en Omtale af de identiske Neutralitetserklæringer, som Sverige-Norge og Danmark kort før Krigens Udbrud udstedte. Den ligelige Neutralitetspolitik, som herved paabegyndtes, kunde, mener Forfatteren, uden Skade være fulgt uforandret, da Ruslands Svækkelse som Følge af Krigen for lange Tider syntes at maatte befri Sverige-Norge for det Formynderskab, Zarmagten var tilbøjelig til at ville udøve over for det. Men saa roligt var man i Stockholm ikke i Stand til at bedømme Forholdene. Under det endnu friske Indtryk af de Kræfter, som var løsgjort i 1848, ventede man med et russisk Nederlag en stor Fremtid for de folkelige og nationale Ideer, og Kong Oscar, der var den egentlige Leder af Udenrigspolitikken, hældede derfor i Overensstemmelse med den liberale Opinion i Sverige mod Vestmagterne og stillede sig ikke afvisende over for engelske og franske Opfordringer til at opgive Neutraliteten. Allerede under Flaadeekspeditionen til Østersøen i 1854 fandt Forhandlinger Sted; men Kong Oscar, for hvem Maalet var Finlands Genforening med Sverige, stillede større Krav, end Vestmagterne kunde opfylde, og Drøf-

telserne ophørte, da Sortehavet med Krim om Efteraaret blev Hovedkrigskuepladsen. Men i Foraaret 1855 knyttedes Traadene atter, idet den svensk-norske Konge i Paris og London lod foretage hemmelige Sonderinger for at vinde Klarhed over, hvorvidt Vestmagterne paany vilde optage Krigen med Kraft paa den nordlige Skueplads, og for i Tide at lade forstaa, at han vedblivende kunde tænke sig at yde aktiv Bistand. Det var paa Baggrund af disse Begivenheder, at England og Frankrig fremsatte Tanken om at skabe en Integritetsgaranti for den norske Finmark. Lige siden 1830erne havde Palmerston Tid efter anden fremhævet det ønskelige i en saadan Traktat, men først nu, da Kong Oscar af andre Grunde overvejede at revidere Forholdet til Rusland, viste han Lydhørhed over for denne Plan for at beskytte sine Lande mod fremtidige Efterregninger fra russisk Side, og han udtalte derfor Ønsket om og opnaaede, at Garantitraktaten, der først undertegnedes noget senere, d. 21. November, kom til at omfatte hele de Forenede Rigers Omraade. Medens denne Sag gik sin regelrette Gang, optog imidlertid Kejser Napoleon de private Forhandlinger fra Foraaret, og som Led heri besøgte General Canrobert i November Maaned, nogen Tid efter Sebastopols Fald, Stockholm i officiel Sendelse; det fremgaar af Kong Oscars Optegnelser om de lange og fortrolige Drøftelser, de havde, at han regnede med en eftertrykkeligt fortsat Krig i Østersøen som det sandsynligste og ventede, at der i nær Fremtid vilde blive givet ham definitivt Tilbud om en Offensivalliance. Selv betragtede han Novembertraktaten — der formelt intet havde med Canroberts Sendelse at gøre — som det indledende Skridt hertil. Canrobert hyldedes med stor Begejstring i Stockholm og paa Rejsen ned gennem Landet, og kort efter publiceredes Integritetstraktaten, et tydeligt Vidnesbyrd om, at Sverige-Norge var i Færd med at glide over til Vestmagterne. For England betød Novembertraktaten Virkeliggørelsen af et gammelt Ønske; Napoleon har sikkert gerne føjet sin Allierede heri, men selv set en politisk Gevinst ved, at Sverige-Norge lagde sig ud med Rusland, dog næppe, som Kong Oscar troede, for at udvide Krigen, men for at fremme Fredsviljen i St. Petersborg; thi en snarlig Fredslutning var vistnok i Virkeligheden Hensigten med Napoleons dunkle Strategi i Efteraaret 1855. For Rusland kom Novembertraktaten som en fuldstændig Overraskelse; den fremkaldte megen Bitterhed og var næppe uden Indflydelse paa Fredsdrøftelserne, som snart efter indledtes.

Ruslands uforbeholdne Antagelse af Fredskravene betød for Kong Oscar en stor og ikke behagelig Overraskelse; men da saa-

ledes de betydelige Udvidelsesplaner, som havde foresvævet ham, maatte blive til intet, gik han resolut i Gang med at søge at vinde, hvad vindes kunde, og her samlede Interessen sig om Aalandsøerne. Han havde helst set Øerne ligefrem afstaaet til Sverige. Det opnaaede han dog ikke, men særlig ved engelsk Indsats skabtes Konventionen af 30. Marts 1856 mellem England, Frankrig og Rusland. hvorved den sidste Magt forpligtede sig til ikke paany at befæste Øerne.

Ved Vurderingen af Tilblivelsen af Novembertraktaten og Aalandskonventionen lægger Professor Hallendorff kun ringe Vægt paa de gamle Konfliktspørgsmaal; efter hans Opfattelse udnyttedes disse, især Finmarksagen, under den begyndende offensive Politik, Kong Oscar slog ind paa med store Vindinger for Øje. Denne følte sig derfor meget skuffet af de opnaaede Resultater; thi ved Novembertraktaten havde han dybt saaret Rusland, Bestemmelsen om Aaland var kun en svag Erstatning for de Fordele, han havde ventet, og det maatte staa hen i det uvisse, hvor meget han kunde bygge paa Vestmagternes Garanti. Imidlertid fik de to Traktater ingen større Betydning i den følgende Tid, idet Rusland svækket af Krigen for mange Aar førtes bort fra den mod Vest rettede Politik, saaledes at Forudsætningerne for Integritetsgarantien knap nok eksisterede. Det samme gælder Aalandspørgsmaalet, som først de storpolitiske Forhold omkring det 20. Aarhundredes Begyndelse atter gjorde aktuelt.

Just Rahbek.

I Aarene efter den store Krig er der i England, Frankrig og Tyskland saavel som i Sverige gjort et beundringsværdigt Arbejde for at samle den moderne Videnskabs Resultater i universelle Fremstillinger spændende over alle vigtigere Kulturlandes Udvikling. Disse store Verdenshistoriers Anlæg, Grundtanker og ydre Udstyr er meget forskellige, men det er fælles for dem alle, at de er blevet til ved en lang Række Forskeres Samvirken. Nogle af dem spænder over hele Menneskehedens Udvikling, andre kun over mere begrænsede Afsnit. De fleste af disse store Foretagender er nu naaet saa langt frem mod Afslutningen, at det vil være nyttigt at henlede den hjemlige historiske Verdens Opmærksomhed paa dem.

Efter Afslutningen af »The Cambridge Modern History« paa-begyndtes i 1924 to nye Rækker, *The Cambridge Ancient History* (citeret CAH), hvoraf foreløbigt ni Bind er udkommet, omfattende Tiden indtil Cæsars Død, og *The Cambridge Medieval History*